

دستاوردهای کمی آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی و دوره‌های
تکمیلی تخصصی پزشکی در جمهوری اسلامی ایران

۱۳۵۷-۱۳۹۱

محققان

ناصر سیم فروش، سید امیر محسن ضیایی، شیما طباطبائی

فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران

موسسه تخصصی	سید مرتضی، ناصر، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدیدآور	دستاوردهای کمی آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی و دوره‌های تکمیلی تخصصی پزشکی در جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۱
ناشر	تهران: فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۲.
موضوعات و کلمات کلیدی	۲۸۷ ص. - مصور (رنگی). - جدول (رنگی).
شابک	978-600-6734-04-0
وضعیت فهرست نویسی	فهرست
پادداشت	این جدول در آدرس http://opac.nk.ac.ir قابل دسترس است.
پادداشت	کتابخانه
نمایه افروخته	مادری، سیداصغر محسنی، ۱۳۴۲ -
سایه افروخته	شاهچاهی، شهلا، ۱۳۵۷ -
نمایه افروخته	فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران
شماره کتابخانه ملی	۳۷۸۸۰۰۰

• عنوان کتاب : دستاوردهای کمی آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی و

دوره‌های تکمیلی تخصصی در جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۷-۱۳۹۱

• چاپ اول : ۱۳۹۳

• تیراژ : ۱۰۰۰ جلد

• ناشر : فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران

• چاپ : موسسه انتشارات نزهت

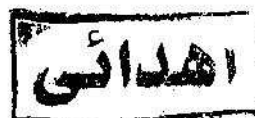
• شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۳۴-۰۴-۰

• نشانی ناشر : تهران، بزرگراه شهید حقانی، مجموعه فرهنگستان‌ها، فرهنگستان علوم

پزشکی، صندوق پستی: ۱۹۳۹۵/۴۶۵۵

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران

می باشد.

فهرست

پیشگفتار.....	۹
اهمیت مطالعه کمی در بخش آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی کشور.....	۱۱
چکیده.....	۱۳
واژه نامه آموزش تکمیلی پزشکی.....	۱۵
مقدمه و زمینه.....	۱۷
روش بررسی.....	۱۹
گزارش حاضر.....	۲۱
بخش اول : دستاوردهای کمی آموزش تخصصی بالینی پزشکی در جمهوری اسلامی ایران.....	۲۲
فصل اول : رشته‌های مورد پذیرش در دوره تخصصی.....	۲۳
فصل دوم : روند رشد کمی رشته‌های تخصصی در کشور.....	۲۹
فصل سوم : روند کلی رشد تعداد پزشکان متخصص کشور.....	۳۳
فصل چهارم: ویژگی‌های هر رشته، روند رشد پذیرش در هر رشته تخصصی، و روند رشد تعداد پزشکان متخصص در ایران به تفکیک رشته و جنسیت.....	۳۷
۱- آسیب شناسی: (Pathology).....	۳۸
۲- ارتوپدی: (Orthopedic Surgery).....	۴۴
۳- اورولوژی (Urology).....	۵۱
۴- اعصاب (Neurology).....	۵۷
۵- پوست (Dermatology).....	۶۳
۶- داخلی (Internal Medicine).....	۶۹
۷- عفونی و گرمسیری (Infection Diseases & Tropical).....	۷۸
۸- قلب و عروق (Cardiology).....	۸۴
۹- کودکان (Pediatrics).....	۹۰
۱۰- بیهوشی (Anesthesiology).....	۹۸
۱۱- پرتو درمانی (رادیوتراپی - انکولوژی) (Radiotherapy & Oncology).....	۱۰۴

۱۰۹.....	۱۲- پزشکی اجتماعی (Community Medicine)
۱۱۴.....	۱۳- پزشکی فیزیکی و توانبخشی (Physical Medicine & Rehabilitation)
۱۲۰.....	۱۴- پزشکی قانونی (Forensic Medicine)
۱۲۴.....	۱۵- پزشکی هسته ای (Clinical Nuclear Medicine)
۱۲۹.....	۱۶- پزشکی ورزشی (Sport Medicine)
۱۳۴.....	۱۷- جراحی عمومی (General Surgery)
۱۴۲.....	۱۸- جراحی مغز و اعصاب (Neurosurgery or Neurological surgery)
۱۴۸.....	۱۹- چشم پزشکی (Ophthalmology)
۱۵۴.....	۲۰- رادیولوژی (Radiology)
۱۶۰.....	۲۱- روانپزشکی (Psychiatry)
۱۶۶.....	۲۲- زنان و زایمان (Obstetrics & Gynecology)
۱۷۲.....	۲۳- طب اورژانس (Emergency Medicine)
۱۷۷.....	۲۴- طب کار (Occupational Medicine)
۱۸۲.....	۲۵- طب هوا و فضا و زیر سطحی (Aerospace & Diving Medicine)
۱۸۶.....	۲۶- گوش و حلق و بینی (Ear, Nose and Throat)
۱۹۲.....	۲۷- طب سالمندان (Geriatric Medicine)
۱۹۵.....	۲۸- پزشکی خانواده (Family Medicine)
۱۹۸.....	فصل پنجم: نسبت تعداد پزشکان متخصص به جمعیت کل کشور
۲۰۲.....	بخش دوم: دستاوردهای آموزش فوق تخصصی بالینی پزشکی در جمهوری اسلامی ایران
۲۰۳.....	فصل ششم: رشته های فوق تخصصی مورد پذیرش در سال ۱۳۹۱
۲۰۵.....	فصل هفتم: روند کلی رشد تعداد پزشکان فوق تخصص کشور
۲۱۰.....	فصل هشتم: ویژگی های هر رشته، روند رشد پذیرش دستیار و بوردر در هر رشته فوق تخصصی، روند رشد تعداد پزشکان فوق تخصص در ایران به تفکیک رشته و جنسیت
۲۱۱.....	گوارش بالغین
۲۱۶.....	گوارش کودکان
۲۲۰.....	قلب و عروق بالغین
۲۲۴.....	قلب و عروق کودکان

۲۲۷	روماتولوژی
۲۳۱	روماتولوژی کودکان
۲۳۵	ریه
۲۳۹	ریه کودکان
۲۴۳	نفرولوژی
۲۴۷	نفرولوژی کودکان
۲۵۰	غدد درون ریز و متابولیسم
۲۵۴	غدد درون ریز و متابولیسم کودکان
۲۵۸	خون و سرطان بالغین
۲۶۲	خون و سرطان کودکان
۲۶۶	عفونی کودکان
۲۷۰	مغز و اعصاب کودکان
۲۷۴	طب نوزادی و پیرامون تولد
۲۷۸	آلرژی و ایمونولوژی بالینی
۲۸۲	جراحی کودکان
۲۸۶	جراحی قفسه صدری
۲۹۰	جراحی پلاستیک، ترمیمی و سوختگی
۲۹۴	جراحی قلب و عروق
۲۹۸	روانپزشکی کودک و نوجوان
۳۰۲	جراحی عروق
۳۰۶	فصل نهم: نسبت تعداد پزشکان فوق تخصص به جمعیت کشور
	بخش سوم: دستاوردهای آموزش دوره های تکمیلی تخصصی علوم پزشکی (فلوشیپ) در
۳۱۰	جمهوری اسلامی ایران
۳۱۱	فصل دهم: رشته های فلوشیپ و دانشگاه های برگزار کننده
۳۱۳	فصل یازدهم: ویژگی های رشته های فلوشیپ
۳۱۷	فصل دوازدهم: آزمون پذیرش فلوشیپ
۳۱۹	فصل سیزدهم: تعداد پزشکان فلوشیپ کشور به ترتیب صعودی

فصل چهاردهم: ویژگی های هر رشته، روند رشد پذیرش دستیار روند رشد و تعداد دانش

آموختگان تحصیلات تکمیلی تخصصی به تفکیک رشته ۳۲۰

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته اورولوژی ۳۲۱

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته چشم پزشکی ۳۲۴

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته بیهوشی ۳۲۶

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته قلب و عروق ۳۲۸

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته زنان ۳۳۰

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته جراحی عمومی ۳۳۳

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته جراحی ارتوپدی ۳۳۵

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته داخلی - بیهوشی - فوق تخصص ریه و جراحی مغز

و اعصاب ۳۳۸

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته جراحی گوش و حلق و بینی ۳۴۰

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته آسیب شناسی و پوست ۳۴۳

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته روانپزشکی ۳۴۵

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) با پیش نیاز رشته رادیولوژی ۳۴۷

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) طب تسکینی ۳۴۸

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) سم شناسی بالینی ۳۴۹

رشته های تحصیلات تکمیلی (فلوشیپ) بیماری های عفونی در بیماران مبتلا به نقص ایمنی ۳۵۱

فصل پانزدهم: نسبت تعداد پزشکان دارای مدرک فلوشیپ در رشته های مختلف به

جمعیت کشور ۳۵۲

فصل شانزدهم: تحلیل جایگاه ایران از نظر تعداد نیروی انسانی دانش آموختگان دوره های

تخصصی، فوق تخصصی و دوره های تکمیلی تخصصی در مقایسه با کشورهای دیگر ۳۵۶

فصل هفدهم: پیشنهادات - لزوم آینده نگاری توسعه آموزش پزشکی تخصصی و فوق

تخصصی ۳۷۳

منابع ۳۷۶

آسامی گروه تحقیق ۳۸۵

سپاسگزاری ۳۸۶

پیشگفتار

آموزش علوم پزشکی به سبب نیاز به عرصه‌های متنوع یادگیری در گستره وسیع شکل‌گیری مسایل مرتبط با سلامت و بیماری مردم، نسبت به سایر آموزش‌ها از ویژگی خاصی برخوردار است و تربیت هزاران نیروی متخصص در سطوح مختلف علوم پزشکی در قرن بیستم، موفقیت عمده‌ای به شمار می‌رود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ در راستای تأکید اصل سی‌ام قانون اساسی بر فراهم‌آوری آموزش و تحصیلات عالی در حد خودکفایی کشور، عرصه آموزش پزشکی در سراسر کشور گسترده شد. در حال حاضر تربیت نیروهای متخصص پزشکی در آموزش عالی پزشکی در جمهوری اسلامی ایران، از روند رشد چشمگیری برخوردار بوده است. در طول ۳۴ سال گذشته، مطابق سیاست‌های دولت، در جهت بهبود سلامت عمومی و فراهم نمودن دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی، افزایش تعداد متخصصین کشور یکی از اولویت‌ها بوده است. افزایش تعداد دانشگاه‌های علوم پزشکی به منظور آموزش نیروی انسانی مورد نیاز سلامت، در اوایل دهه ۶۰ آغاز شد.

۵۴ دانشگاه علوم پزشکی تحت پوشش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سطح کشور در حال فعالیت آموزشی و ارائه خدمات سلامت هستند. برنامه‌های آموزشی تخصصی و فوق تخصصی چند برابر شده است. در حال حاضر حدود ده هزار دستیار در ۲۸ رشته تخصصی و ۲۴ رشته فوق تخصصی آموزش‌های تخصصی لازم را دریافت می‌دارند. تا قبل از سال ۱۳۶۴ تربیت نیروهای فوق تخصص بالینی در کشور معمول نبود. بعد از آن این دوره‌ها به سرعت افزایش یافت؛ طبق مصوبه شورای آموزش پزشکی و تخصصی، علاوه بر رشته‌های فوق تخصصی بالینی، دوره‌های تکمیلی تخصصی در مراکز آموزشی درمانی کشور راه‌اندازی شد.

علی‌رغم تلاش‌های شایانی که در زمینه رشد آموزش پزشکی تخصصی در طول سه دهه گذشته در کشور صورت پذیرفته است، ولی مستندسازی یکپارچه و جامعی از روند توسعه و رشد کمی آموزش در جات تخصصی و فوق تخصصی صورت نگرفته است. در نتیجه، هدف از این تحقیق، توصیف و تحلیل

دقیق جزئیات دستاوردهای کمی آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی به تفکیک جنسیتی در ایران می باشد. اهمیت و لزوم بررسی دقیق رشد سالیانه رشته های تخصصی و فوق تخصصی کاملاً روشن است، چرا که بررسی دقیق روند رشد سالیانه رشته های تخصصی و فوق تخصصی و بررسی دقیق تعداد پذیرفته شدگان و فارغ التحصیلان این رشته ها و بررسی دقیق تر به تفکیک جنسیتی، و همچنین بررسی روند رشد کمی تعداد پزشکان متخصص و فوق تخصص در ایران، ما را در برداشتن گام های بهتر در زمینه توسعه منطقی و هدفمند آموزش تخصصی و فوق تخصصی در جامعه در آینده یاری می رساند.

www.ketab.ir

اهمیت مطالعه کتی در بخش آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی کشور

همانگونه که می‌دانیم اطلاعات، حاصل پردازش بر روی داده‌ها و آمار است. اطلاعات معتبر در بخش آموزش پزشکی دارای ارزش مخصوص به خود هستند زیرا به بهبود تصمیم‌گیری‌های آموزشی می‌انجامند. در بخش آموزش پزشکی نظام سلامت نیز گردآوری اطلاعات جامع و کامل در زمینه آموزش پزشکی تخصصی و منابع انسانی متخصص و فوق تخصصی، کلیدی‌ترین ابزار در راستای تدوین سیاست‌ها، مداخله‌ها و برنامه‌ریزی‌های مناسب در بخش آموزش پزشکی منطبق با نیازهای جامعه محسوب می‌گردد. همچنین با استفاده از این اطلاعات، نظارت و پایش پیشرفت‌ها و دستاوردهای آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی در مقیاس ملی و بین‌المللی میسر می‌گردد. این اطلاعات، می‌توانند برای تولید شاخص‌هایی به کار روند که وضعیت آموزش پزشکی را در هر مقطع از زمان و در مقایسه با نیازهای کشور و همچنین در مقایسه با سایر کشورها نشان می‌دهند. با این اطلاعات و نشانگرها، تصمیم‌گیران آموزش پزشکی می‌توانند با در نظر گرفتن نیازهای واقعی، منابع را در مسیر اثر بخش، هزینه نمایند.

هدف سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴ شمسی با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش برنامه‌ریزی شده و مدبرانه جمعی و در مسیر تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی، چنین بیان شده است: "کسب جایگاه اول سلامت اتحاد مردم در منطقه تا سال ۱۴۰۴ از طریق بهره‌برداری دانش پزشکی موجود و تولید علم و فناوری در سطح منطقه" در سند چشم‌انداز نظام سلامت، ایران با مردمی است دارای بالاترین سطح سلامت و توسعه یافته‌ترین نظام آموزش پزشکی در منطقه.

به بیان دیگر، دستیابی به اهداف مذکور به طور مستقیم و غیر مستقیم به عملکرد بخش آموزش پزشکی به خصوص در بخش آموزش تکمیلی تخصص و فوق تخصصی پزشکی مربوط است که خود به عنوان تامین‌کننده مستقیم پزشکان متخصص و فوق تخصص در رشته‌های مختلف محسوب می‌شود. بدین وسیله با ارتقای سطح آموزش پزشکی، سطح سلامت جامعه، بسترسازی برای رشد سریع اقتصادی، اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی و رفاه جامعه امکان پذیر خواهد بود.

این ماموریت با تحقق اهداف راهبری نظیر احراز جایگاه مرجعیت علمی منطقه در مقطع تحصیلات تخصصی و فوق تخصصی آموزش پزشکی و احراز خود اتکایی و کسب جایگاه قطب سلامت منطقه برای ارائه خدمات تشخیصی و درمانی حاصل می گردد. در برنامه های توسعه نیروی انسانی متخصص و فوق تخصص پزشکی در کشور جایگاه ویژه و محوری دارد و سهمی به سزا در توسعه پایدار ایفا می کند. بررسی روند رشد کمی تعداد پزشکان متخصص و فوق تخصص در ایران، که با حمایت فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران صورت پذیرفته است، تصمیم گیران بخش بهداشت و درمان و آموزش پزشکی کشور را در برداشتن گام های بهتر در زمینه هدایت بهینه آموزش پزشکی تخصصی در آینده باری می رساند.

پژوهشگران پروژه
تحقیقاتی

چکیده:

مقدمه و اهداف:

پس از تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۳۶۴، تربیت نیروهای متخصص مورد نیاز در آموزش عالی پزشکی در ایران، از روند رشد چشمگیری برخوردار بوده است. در طول سی سال گذشته، مطابق سیاست‌های دولت، در جهت بهبود سلامت عمومی و فراهم نمودن دسترسی به خدمات بهداشتی - درمانی، افزایش تعداد متخصصین کشور یکی از اولویت‌ها بوده است. افزایش تعداد دانشگاه‌های پزشکی به منظور آموزش پزشکی عمومی و تخصصی، در اوایل دهه ۶۰ آغاز شد و برنامه‌های آموزشی تخصصی و فوق تخصصی چند برابر شده است. در حال حاضر حدود ده هزار دستیار در ۲۸ رشته تخصصی و ۲۴ رشته فوق تخصصی در نزدیک به ۵۵۰ واحد آموزشی مربوط به ۳۵ دانشگاه پزشکی، آموزش‌های تخصصی لازم را دریافت می‌دارند. علی‌رغم تلاش‌های شایانی که در این زمینه در طول سه دهه گذشته در کشور صورت پذیرفته است، ولی مستندسازی یکپارچه و آمار جامعی از روند توسعه و رشد کمی - آموزش تخصصی و فوق تخصصی، صورت نگرفته است. در نتیجه، هدف محققین این پروژه تحقیقاتی، توصیف دقیق جزئیات دستاوردهای کمی آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصصی و فلوشیپ در ایران می‌باشد.

روش بررسی: دستیابی به اطلاعات ارزشمند: انجام این تحقیق و دستیابی به اطلاعات فرایند پیچیده‌ای خواهد بود، جمع‌آوری اسناد دقیق و شواهد موجود و دست اول، توسط معرجی طرح پژوهشی در ۳ مرحله صورت پذیرفت. مرحله نخست؛ با مراجعه به دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی، به عنوان متولی آموزش تخصصی و فوق تخصصی بالینی پزشکی در کشور، انجام شد، زیرا آزمون‌های پذیرش دستیار تخصصی و فوق تخصصی، امتحانات متمرکز دانشنامه تخصصی و نهایی فوق تخصصی توسط دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی و با همکاری هیأت‌های امتحانه مربوطه برگزار می‌شود. آزمون ارتقاء - گواهینامه سالیانه نیز با هماهنگی دبیرخانه بطور همزمان در کلیه دانشگاه‌های علوم پزشکی محل

آموزش دستیاران برگزار می گردد. لذا اطلاعات مربوطه از این منبع اخذ گردید. در مرحله دوم مراجعه به سازمان نظام پزشکی (جهت کسب اطلاعات مربوط به متخصصان و فوق متخصصان کشور)؛ و سومین مرحله نیز مکاتبه مستقیم با مراکز آموزشی مجری دوره های تکمیلی تخصصی (جهت تعیین فارغ التحصیلان دوره های مذکور) و مقایسه با آمار دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی از پذیرش دوره های فلوشیپ انجام شد. بدین ترتیب با استفاده از منابع اطلاعاتی متعدد و مقایسه اطلاعات دقیق، محققین قادر به مرور جامع و دقیق روند رشد کمی رشته های تخصصی و فوق تخصصی در کشور شدند.

یافته ها:

در حال حاضر دارای ۲۸ رشته تخصصی، ۲۴ رشته فوق تخصصی و ۵۴ رشته تکمیلی تخصصی (فلوشیپ) در رشته های مختلف علوم پزشکی هستیم که رشته تخصصی طب سالمندی و رشته پزشکی خانواده (به صورت پایلوت) از سال گذشته راه اندازی شده اند و در ۳۴۴ رشته محل، دستیار تخصصی در بیش از ۳۵ دانشگاه علوم پزشکی در کشور تربیت می شوند. یافته های این مطالعه در ۳ بخش کلی: دستاوردهای کمی آموزش تخصصی، دستاوردهای کمی آموزش فوق تخصصی و دستاوردهای کمی دوره های تکمیلی تخصصی (فلوشیپ) و در فصل های مختلف ارائه می گردد.

واژه نامه آموزش تکمیلی پزشکی (۶-۲)

پزشک متخصص: هر پزشک عمومی بعد از پذیرش در آزمون ورودی و داشتن سایر صلاحیت‌ها، پس از حدود سه سال تا چهار و بعضی ۵ سال تحصیل و قبول شدن در آزمون‌های مربوطه، در یکی از رشته‌های تخصصی به عنوان متخصص آن رشته پزشکی شناخته می‌شود.

دوره آموزش تخصصی بالینی: دوره دستیاری رشته‌های تخصصی بالینی یکی از مقاطع تحصیلات عالی دانشگاهی است، که متقاضیان واجد شرایط با داشتن مدرک دوره دکترای عمومی پس از موفقیت در امتحان پذیرش دستیاری و گذراندن دوره‌های تئوری و عملی و قبولی در امتحانات لازمه (تکوینی و نهایی) موفق به اخذ مدرک تخصصی در رشته مربوطه می‌گردند.

آزمون پذیرش دستیار تخصصی: آزمون پذیرش دستیار هر سال یک بار در اردیبهشت ماه برگزار می‌شود (این آزمون روندی مشابه کنکور سراسری داشته و یکبار در سال در دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور و توسط دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی برگزار می‌شود). ظرفیت پذیرش سالانه دستیار تخصصی از حدود ۴۰۰ نفر در سال ۱۳۵۸ به بیش از ۲۵۰۰ نفر در سال ۱۳۹۱ در ۲۸ رشته تخصصی رسیده است. تا سال ۱۳۹۲ چهل دوره آزمون پذیرش دستیار تخصصی در ایران اجرا شده است.

آزمون ارتقاء: هر دستیار برای ارتقا به سال بالاتر باید در این آزمون‌ها که توسط دانشگاه‌های علوم پزشکی و با هماهنگی و نظارت دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی برگزار می‌گردد، شرکت نماید.

گواهینامه تخصصی: گواهینامه‌ای است که دستیار بعد از قبولی در آزمون مربوطه دریافت کرده و به عنوان متخصص در رشته مربوطه شناخته می‌شود.

آزمون دانشنامه تخصصی (آزمون مورد): به منظور سنجش آگاهی و مهارت‌های فارغ التحصیلان رشته‌های تخصصی (داوندگان گواهی‌نامه تخصصی) دانشگاه‌های علوم پزشکی هر ساله در سطح کشور توسط دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی امتحانات دانشنامه تخصصی در یک نوبت و دو قسمت کتبی و شفاهی برگزار می‌گردد. از نظر تعداد دفعات شرکت در امتحان دانشنامه تخصصی محدودیتی وجود ندارد. شصتین دوره آزمون مورد تخصصی در کشور در سال ۱۳۹۲ برگزار شد.

پزشک فوق تخصص: پزشکی که پس از طی دوره مربوطه موفق به دریافت دانشنامه فوق تخصصی از آن رشته شده است. در حال حاضر در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران رشته‌های فوق تخصصی فقط زیر-گروه رشته‌های تخصصی داخلی، جراحی عمومی، روانپزشکی و کودکان هستند.

آزمون دانشنامه فوق تخصص (آزمون مورد): آزمونی است که سالی یک بار توسط دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی در دو مرحله کتبی و شفاهی برگزار می‌شود و پذیرفته‌شدگان به‌عنوان دارندگان دانشنامه یا گواهینامه فوق تخصصی شناخته می‌شوند.

دوره فلوشیپ: دوره تکمیلی تخصصی بالینی پزشکی، دوره‌های آموزشی ۱۲ تا ۱۸ ماهه در رشته‌هایی است که از یک سو نیاز به ارائه آموزش‌های تکمیلی تخصصی برای ارتقاء مهارت علمی تخصصی آن رشته وجود داشته و از سوی دیگر ارائه آن در قالب دوره‌های فوق تخصصی وجود نداشته باشد. متقاضیان واجد شرایط با داشتن مدرک دانشنامه تخصصی پزشکی و گذراندن مراحل ذیل به اخذ گواهی تکمیلی تخصصی نایل می‌شوند.

الف- پذیرش در آزمون ورودی تکمیلی تخصصی (فلوشیپ)- ب- موفقیت در طی دوره آموزشی (علمی و عملی). ج- اعلام موفقیت در اتمام دوره آموزشی تکمیلی تخصصی توسط بخش آموزش دهنده.

مقدمه و زمینه:

فرایند شروع آموزش های تخصصی و فوق تخصصی و تربیت نیروهای متخصص بالینی از دهه ۳۰ در کشور آغاز شد. با این وجود تا سال ۱۳۶۴ (زمان تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) گسترش کمی این رشته ها محدود بود و در فاصله ۱۰ سال بین سال های ۵۴ و ۶۴ فقط ۲۰٪ به تعداد پذیرش سالانه دستیاران تخصصی بالینی اضافه شد. ده سال پس از تاسیس وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تعداد پذیرش سالانه از سه برابر افزون تر شد. در سال ۷۶-۷۷ در ۲۳ رشته آسیب شناسی، ارتوپدی اورولوژی، بیهوشی، پزشکی اجتماعی، پزشکی قانونی، پزشکی هسته ای، پوست، توانبخشی، جراحی عمومی، جراحی مغز و اعصاب، چشم، داخلی، رادیو تراپی، روانپزشکی، زنان و زایمان، طب کار، عفونی، قلب و عروق، کودکان، گوش و حلق و بینی، و مغز و اعصاب، دستیار پذیرفته شد. در حال حاضر دستیاران در ۲۸ رشته تخصصی و ۲۴ رشته فوق تخصص آموزش های لازم را در رشته های مختلف دریافت می دارند.

تا قبل از سال ۱۳۶۴ تربیت نیروهای فوق تخصص بالینی در کشور معمول نبود. در این سال دو دستیار فوق تخصصی پذیرفته شدند. بعد از آن این دوره ها به سرعت افزایش یافت؛ به طوری که در سال ۱۳۷۳ در ۲۰ رشته فوق تخصصی داخلی، کودکان و جراحی تعداد ۱۱۵ دستیار فوق تخصصی پذیرفته شدند. در سال ۷۶-۷۷ در ۲۱ رشته فوق تخصصی بالینی شامل گروه های داخلی، کودکان، جراحی دستیار فوق تخصصی پذیرفته شد. طبق مصوبه شورای آموزش پزشکی و تخصصی، علاوه بر رشته های فوق تخصصی بالینی، دوره های تکمیلی تخصصی در مراکز آموزشی-درمانی کشور برگزار می شود. این دوره های جهت افزایش دانش و مهارت متخصصان در رشته مورد نظر طراحی شدند.

لزوم بررسی دقیق رشد سالیانه رشته های تخصصی و فوق تخصصی کاملاً روشن است، چرا که با بررسی دقیق روند رشد سالیانه رشته های تخصصی و فوق تخصصی و بررسی دقیق تعداد پذیرفته شدگان و فارغ-التحصیلان این رشته ها و بررسی دقیق تر به تفکیک جنسیتی، و همچنین بررسی روند رشد کمی تخصص و فوق تخصص در ایران، ما را در برداشتن گام های بهتر در زمینه رشد رشته های مورد نیاز در جامعه در آینده یاری می رساند.

هدف کلی (General objectives):

بررسی دقیق آماری روند رشد کمی آموزش تخصصی و فوق تخصصی پزشکی جمهوری اسلامی ایران در سی و چهار سال گذشته

اهداف اختصاصی (Specific objectives):

تعیین روند رشد کمی و تنوع رشته‌های تخصصی در کشور در طول سی و چهار سال گذشته
تعیین روند رشد کمی و تنوع رشته‌های فوق تخصصی در کشور
تعیین روند رشد کمی و تنوع رشته‌های فلوشیپ در کشور
مطالعه توصیفی نتایج پذیرش سالیانه آزمون پذیرش دستیار تخصصی در طول سی و چهار سال گذشته در کشور

مطالعه توصیفی پذیرش سالیانه دستیار فوق تخصصی در کشور
سنجش نتایج پذیرش آزمون بورد تخصصی و فوق تخصصی در هر رشته، در طول سی و چهار سال گذشته در کشور

مطالعه توصیفی پذیرش سالیانه در آزمون پذیرش فلوشیپ در کشور
تعیین تعداد فارغ التحصیلان دوره‌های فلوشیپ هر رشته در کشور
تعیین تعداد متخصصین (به تفکیک جنسیتی) که در طول سی و چهار سال گذشته هر ساله به جمع متخصصین کشور پیوسته‌اند.

تعیین تعداد فوق تخصص (به تفکیک جنسیتی) که در طول سی و چهار سال گذشته هر ساله به جمع فوق تخصصی‌های کشور پیوسته‌اند.

اهداف کاربردی (Applied objectives):

تعیین روند رشد کمی سالیانه رشته‌های پزشکی تخصصی در کشور بعد از پیروزی انقلاب
تعیین روند کمی رشد سالیانه رشته‌های فوق تخصصی در کشور بعد از پیروزی انقلاب

بررسی نسبت جنسیتی متخصصین کشور

بررسی نسبت جنسیتی فوق تخصص‌های کشور

روش بررسی

محققین به منظور ارزیابی دقیق روند پذیرش دستیاران تخصصی و فوق تخصصی و پاسخگویی به سئوالات تحقیقی، به بررسی روند افزایش دوره‌های تخصصی در طول بیش از سه دهه گذشته در کشور پرداختند. بدین منظور ظرفیت پذیرش رشته‌های تخصصی و فوق تخصصی و فلوشیپ و ظرفیت‌های پذیرش دانشگاه‌های علوم پزشکی که مجوز برگزاری دوره‌ها را دارند و تعداد پذیرفته‌شدگان هر دوره، از بعد از سال ۱۳۵۷ و دوره‌های فوق تخصص از زمان ادغام وزارت بهداشت، و آموزش پزشکی و زمان تأسیس هر رشته بررسی شد.

اطلاعات جمع آوری شده:

زمان تأسیس هر رشته تخصصی	دانشگاه‌های مجری برگزاری دوره تخصصی در هر رشته	نخستین پذیرش دوره دستیار تخصصی در هر رشته در هر یک از دانشگاه علوم پزشکی کشور	تعداد پذیرش‌های سالیانه
در مرحله اول جمع آوری داده‌ها از طریق وزارت بهداشت و دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی صورت پذیرفت.			
آزمون پذیرش دستیار تخصصی: سی و نهمین دوره آزمون پذیرش دستیار تخصصی در ایران در سال ۱۳۹۱ برگزار گردید.			
آزمون دانشنامه تخصصی (آزمون بورد)	بنا بر بررسی‌های صورت گرفته در دوران پیش از انقلاب از سال ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۶ حدود ۱۱ دوره آزمون دانشنامه برگزار شده است		
	از بعد از انقلاب از سال ۱۳۵۷ تاکنون به طور مرتب آزمون دانشنامه برگزار شده است و از دوره ۱۲ تا دوره ۲۷ در سال ۱۳۶۳ - دوره ۲۸ در سال ۱۳۶۴ با تشکیل وزارت بهداشت اجرایی شد و در سال ۱۳۹۱ نیز پنجاه و نهمین آزمون دانشنامه تخصصی در ۲۵ رشته و نیز در سال ۱۳۹۲ نیز شصتمین آزمون دانشنامه تخصصی نیز برگزار شد.		

در سال ۱۳۵۷ پذیرش برابر صفر بوده است و رشد دوره فوق تخصصی بعد از انقلاب و از سال ۱۳۶۵ آغاز شد. اطلاعاتی که محققین جمع آوری نموده اند.		آزمون پذیرش دستیار فوق تخصصی
زمان تاسیس هر رشته فوق تخصصی	دانشگاه های مجری برگزاری دوره فوق تخصصی در هر رشته	آزمون دانشنامه فوق تخصصی (بوردها)
در سال ۱۳۹۱، دوره ۲۶ آزمون بوردها فوق تخصص و در سال ۱۳۹۲ نیز دوره ۲۷ آزمون بوردها فوق تخصص برگزار گردید.		آزمون دوره های تکمیلی تخصصی (فلوشیپ)

البته جمع آوری اسناد و اطلاعات دقیق و شواهد موجود و دست اول، توسط مجریان طرح پژوهشی در ۳ مرحله صورت می پذیرد.

مرحله نخست؛ با مراجعه به دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و دبیرخانه شورای گسترش دانشگاه های علوم پزشکی؛ مرکز سنجش آزمون وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی

در مرحله دوم مراجعه به سازمان نظام پزشکی؛ برای احتساب تعداد پزشکان متخصص و فوق تخصص کشور و تعیین روند رشد سالانه تعداد متخصصین و فوق تخصص های کشور به تفکیک جنسی در جمهوری اسلامی ایران

و سومین مرحله نیز مراجعه به آمار دبیرخانه در خصوص پذیرفته شدگان دوره های فلوشیپ و مکاتبه مستقیم با برخی مراکز آموزشی دانشگاه های علوم پزشکی مجری دوره های تکمیلی تخصصی می باشد. بدین ترتیب با استفاده از منابع اطلاعاتی متعدد و مقایسه اطلاعات دقیق، محققان قادر به مرور جامع و دقیق روند رشد کمی رشته های تخصصی و فوق تخصصی در کشور هستند.

گزارش حاضر:

در این گزارش، یافته‌های اصلی مطالعه دستاوردهای ملی آموزش پزشکی در ۳ بخش اصلی دستاوردهای کمی دوره‌های تخصص و فوق تخصص و فلوشیپ کشور پس از سال ۱۳۵۷ به تفکیک رشته‌ها و تفکیک جنسیتی ارائه شده و روند رشد و توسعه رشته‌های تخصص، فوق تخصصی و فلوشیپ، و رشد پذیرش، تعداد پذیرفته شدگان دانشنامه تخصصی، فوق تخصصی و فلوشیپ و پذیرفته شدگان بوردهای تخصصی و فوق تخصصی به تفکیک رشته و جنسیت تعیین گردیده است.

همچنین تعداد متخصصان و فوق تخصص‌ها و فلوشیپ‌های کشور و روند رشد آنها تعیین شده است. کلیه داده‌های جمع‌آوری گردیده از منابع مختلف از جمله دبیرخانه شورای آموزش پزشکی تخصصی و فوق تخصص، مرکز سنجش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نظام پزشکی کشور و مراکز برگزارکننده دوره‌های فلوشیپ، براساس دوره و رشته و جنسیت طبقه‌بندی شده است. تجزیه و تحلیل‌های گسترده‌ای نیز بر روی این داده‌ها انجام شده است که نتایج این دستاوردها به شکل مقاله‌های گوناگون جهت چاپ در ژورنال‌های علمی بین‌المللی برای نمایش علمی مستند پیشرفته‌های آموزش پزشکی کشور آماده خواهد گردید.